

هرمس الهرامسه

وانديشه هرمسي در پرتو منابع اسلامي

تأليف

محمود ارول قليج

ترجمه

دکتر توفيق ه. سبجاني

انجمن آئندو ساز فرهنگی

تهران ۱۳۹۸

سررشته	: قلیچ، محمود ارول، ۱۹۶۱ م.
عنوان و نام پیدآورنده	: Kilic, Mahmut Erol
مشخصات نشر	: هرمس الهرامسه و اندیشه هرمسی در پرتو منابع اسلامی
مشخصات ظاهری	: تألیف محمود ارول قلیچ؛ ترجمه توفیق ه. سیحانی.
شابک	: تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۹۸.
وضعیت فهرست نویسی	: ۷۵ ص.
یادداشت	: ۹۷۸-۹۶۴-۵۲۸-۲۸۲-۸ ریال: ۲۰۰۰
یادداشت	: کتابنامه: ۳۱۰
موضوع	: تبیین
موضوع	: هرمس
موضوع	: Hermes Trismegistus
موضوع	: هرمس
موضوع	: Hermetism
موضوع	: فیلسوفان هرمسی
موضوع	: Hermetic philosophers
موضوع	: فلسفه یونانی
موضوع	: Philosophy, Greek*
موضوع	: هرمس -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Hermetism -- Religious aspects -- Islam
شناسه افزوده	: هاشم‌پور سیحانی، توفیق، ۱۳۱۷ -، مترجم
شناسه افزوده	: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی
شناسه افزوده	: Anjuman-i Asar va Mafakhir-i Farhangi
رده بندی کنگره	: BF۱۶۱۸
رده بندی دیویی	: ۱۳۵/۲۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۹۰۵۶۶۵

سلسله انتشارات

۶۶۵

هرمس الهرامسه
واندیشه هرمنسی در پرتو منابع اسلامی

● تألیف: محمود علی قلیچ	● مترجم: دکتر توفیق ه سبانی
● ناظر فنی چاپ: کیانی بیرون وند	● لیتوگرافی چاپ و صحافی: فرشیده
● نوبت چاپ: اول ۳۹۸	● شمارگان: ۲۰۰ جلد
● قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان	● همه‌ی حقوق چاپ محفوظ است
● شابک: ۹۷۸-۶۶۴-۵۲۸-۲۸۲-۸	● ISBN: 978-964-528-282-8

انجمن آئین و مآثر فرهنگی

خیابان ولی عصر (عج) - پل امیر بهادر - خیابان سر لشکر بشیری

شماره‌ی ۷۱

تلفن: ۵۵۳۷۴۵۳۱-۳

فهرست

- ۹..... طلّیعه، پیشگفتار انجمن.....
- ۱۳..... پیشگفتار مؤلف بر ترجمه فارسی کتاب.....
- ۱۵..... درباره کتاب.....
- ۱۷..... هرمس کیست؟.....
- ۱۸..... ۱- الف) ریشه کلمه.....
- ۲۲..... ۱. ب) تولّد و زادگاه هرمس.....
- ۲۴..... ۲. مصر باستان و ثوث - هرمس.....
- ۳۱..... ۱، ۲) ورود به انجمن در مصر باستان و نظر هرمس.....
- ۴۰..... ۱- ۲) کتاب هرمس - ثوث.....
- ۴۳..... ۱- ۳) اخنوخ یا خنوخ در ادبیات عبری.....
- ۴۷..... ۱- ۳) تصوّف مگابی و متاترون.....
- ۴۸..... ۱، ۳) کتاب انوخ.....
- ۵۱..... ۱- ۴) یونان باستان و هرمس Trismegistos.....
- ۵۴..... هرمس ترسمگیستوس.....

- ۱-۵) ادریس پیامبر (ع) در فرهنگ اسلامی و رابطه آن با هرمس -
 ۵۵ ثوث - انوخ
 ۷۱ ۲. کلیات هرمتیک
 ۷۱ محتوای (Corpus Hermeticum)
 ۷۱ ۱-۲) مآخذ غربی کلیات هرمتیک
 ۷۴ ۲-۲) محتوای کلیات هرمس Corpus Hermeticum
 ۲-۲) ب ۱) گنوستیسیسم مسیحی کلیات هرمتیکوم تفکر غرب
 ۱۰۷ اثرات آن در رنسانس
 ۱۱۴ ۲-۲) منابع - بی کلیات هرمتیک
 ۱۵۷ ۳. فلسفه و دانش نای هرمتیک
 ۱۵۷ ۳-۱) فلسفه هرمتیک
 ۱۷۰ ۳-۲) دانش های هرمتیک
 ۱۸۵ تأثیر دانش ها و فلسفه هرمتیک بر تفکران مسلمان
 ۱۹۴ ۱/۴) جابر بن حیان (۸۰۰ م / ۱۸۶ هـ)
 ۱۹۶ ۲/۴) اخوان الصفا (سده ۱۰ م / ۴ هـ)
 ۱۹۹ ۳/۴) کندی (۷۹۹-۸۷۳ م / هـ)
 ۲۰۰ ۴/۴) فارابی (۸۷۲-۹۵۰ م / ۲۵۹-۳۳۹ هـ)
 ۲۰۲ ۵/۴) ابن سینا (۱۹۸۰-۱۰۳۷ م / ۳۷۰-۴۲۸ هـ)
 ۲۰۹ ۶-۴) شیخ اشراق شهاب الدین سهروردی (۵۴۹-۵۵۸۷ هـ)
 ۲۳۱ مآخذ
 ۲۷۵-۲۴۵ نمایه ها

طلیعه، پیشگفتار انجمن

شیخ اشراق در کتاب سلویات، شرحی شگفت از نماز هرمس نزد خورشید و در معبد نور دارد: «قام هرمس یسلی ایلة عند شمس فی هیکل النور، فلما انشق عمود الصبح فرأى ارباباً یف بقری غضب الله علیها فهوی هویاً، فقال: یا ابی نحنی عن ساحة جیران سوء، فزردی ان اعتصم بحبل الشعاع و اطلع الی شرفات الكرسی فاطلع فأذا تحت قدمی ارض و سموات.»

در این حکایت نغز و بغایت رمزی، شیخ صحنه‌ای اراسته که هرمس در شبی تاریک و ظلمانی در حضور خورشید به نماز ایستاده و تا بامدادان هم چنان سر در رکوع و سجود دارد؛ اما آنگاه که عمره صبح از افق طلوع می‌کند، زمین تیره و تاری مقابل چشمان هرمس هوید می‌شود که در سلسله‌ای از روستاها محصور است. این منظره جان هرمس را می‌فشرد و دهشتی بر روحش می‌نشانند، پس پدر خویش را مخاطب قرار داده و از روی نیاز می‌گوید: ای پدر مهربان از این جایگاه و از همسایگان ناپسند نجاتم بخش. آنگاه ندایی به بانگ رسا هرمس را مخاطب قرار می‌دهد که به رشته شعاع تمسک جوی و بر کنگره‌های عرش فراز آی و چون تمسک به

نور می‌کند و بر شرفات کرسی وقوف می‌یابد زمین و آسمان‌ها تحت اقدام او می‌شود.

حال این هرمس که در شجره‌نامه معنوی شیخ اشراق نیز در رأس جانب غربی خمیره مقدس او قرار گرفته و در آثار دیگر او القابی چون والدالحکما دارد، کیست؟

وزن اسامی اسکلیپیوس، افلاطون، انبازقلس و فیثاغورث می‌آید پس لاجرم جایگاه و بایگای یونانی دارد. اما این هرمس یونانی، هرمس ساکن عرصه حکمت یونانی است یا اساطیر یونانی؟

به دو دلیل می‌تواند هرمس اساطیری باشد همان که پیامبر خدایان المپ است و پیام سال‌شمینان، فرزند پادشاه ایزدان زئوس و مایا، و ایزد موسیقی و آفریننده بارشنگ و یاری‌رسان چوپان‌ها، بازرگانان، ادیبان و سخنوران و البته داندان. مو که افلاطون در رساله کراتولوس او را چنین معرفی می‌کند: «به نظر من، هرمس با گفتار ارتباط دارد. او مفسر و پیام‌آور است و در گفتار، حيله‌گر و فریب‌دهنده است و چنان که می‌دانی همه این کارها با قدرت گفتار و زبان‌آوری انجام دارد. حال همان‌طور که پیش‌تر گفتم که از اجزاء نام‌اوست، استفاده از گفتار را می‌رساند. علاوه بر این، هومر غالباً لفظ را به کار می‌برد که به معنی ابداع تکریم، چیز contrive است. بنابراین قانونگذار با توجه به این دو کلمه ما را ملزم به ساختن تاخدایی را که گفتار و استفاده از آن را ابداع کرده است، «آی‌ره‌مس» بخوانیم - آی‌رین؟ به معنی سخن گفتن است.»

بنابراین و بنا به این دلیل که اصولاً فلسفه یونانی، ناقد و بعضاً نافی جهان اسطوره یا دست‌کم تأویل‌کننده آن است (هم‌چون تأویل زئوس به عقل) نمی‌توان هرمس نمازگزار حکایت شیخ ما را هرمس اساطیری دانست. اگر افلاطون از این هرمس، تجلیل و تکریمی داشته باشد شاید بتوان رد پای هرمس شیخ را در آرای افلاطون یافت، اما هرمس جهان اساطیر، چندان

اعتباری نزد افلاطون ندارد که سبب تأثیر گذاری آن در ذهن و زبان سهروردی باشد.

بنابر این رد پای هرمس شیخ اشراق را باید در جای دیگر جست؟ کتاب پیش رو، موشکافانه رد پای هرمس را در اندیشه‌های هرمتیکی پی گرفته و چنان که مشهور است از سه هرمس سخن گفته است: هرمس اول یا هرمس الهرامسه که بعضی او را نبیره کیومرث دانسته معتقدند که او همان اخنوخ و ادریس پیامبر است. در باب او هم چنان گفته شده نخستین کسی است که با عالم افلاک آشنایی یافت و علم طب را به مردم تعلیم داد و خط و نوشتن کتاب را اختراع کرد و مردم را لباس پوشیدن آموخت هرچین او را بنیان گذار ساخت خانه برای عبادت حق و پیش بینی کنند. قرع طالع و عظیم نوح می دانند.

هرمس دوم یا هرمس بابلی که بعد از طوفان در شهر بابل می زیست و در علم طب و فلسفه و طبایع الهامه مهارت و حیرگی داشت و علم و فلسفه را بعد از طوفان احیاء کرد. او بود که بعد از نمرود، بابل را ساخت و علم را در آن جا اشاعه داد و نیز او استاد فیثاغورس شمرده می شد.

و هرمس سوم یا هرمس مصری که در شهر منف نزدیک فسطاط (شهری که قبل از اسکندریه مرکز علم محسوب می شده) تولد یافت و شاگرد آغا ثودایمون بود. او شهرهای زیادی بنا کرد از جمله «رها» و سفرهای متعددی کرد و برای مردم هراقلیم، سننی، مصدق شرایط حال آن اقلیم وضع کرد و درباره حیوانات کتابی نوشت و در علم سبب فلسفه و طبایع ادویه قتاله و کیمیا مهارت داشت. هرمس سوم، اعیاد را در موقع رؤیت هلال و دخول آفتاب در هر برج و اوقات قرانات ستارگان و دخول کواکب به خانه شرف قرار داد و کلمات قصاری در اهمیت علم، حکمت و عدالت از خود باقی گذاشت و نیز استاد اسقلیبوس شمرده می شد.

حقیر نیز معتقدم هرمس در حوزه حکمت قابل تطبیق با ادریس پیامبر

است، لکن هرمس اسطوره‌ای خیر. در این کتاب هر سه هرمس مورد بحث و بررسی دقیق قرار گرفته‌اند. امید آن که مورد استفاده علاقه‌مندان به مباحث حکمی قرار گیرد.

از نویسندۀ محترم کتاب پروفیسور محمود ارول قلیچ و به ویژه مترجم توانا و فرزانه آن دکتر توفیق سبحانی که بزرگواری و دانش‌شان را ارج می‌نهم، سپاسگزاری می‌کنم و نیز از شورای علمی انجمن و جناب آقای کاره خورابه معاونت محترم پژوهشی انجمن و همکاران دیگرم که نشر این کتاب ارزشمند را سبب شدند، با آرزوی توفیق برای همه این عزیزان.

حسن بلخاری قهی

استاد دانشگاه تهران

ورئیس انجمن آثار و مفاخر فرهنگی